

Wanda Amarantidou

Adam Trybus jako nauczyciel języka
łacińskiego, założyciel i działacz
Piotrkowskiego Koła Polskiego
Towarzystwa Filologicznego oraz
żołnierz - bohater drugiej wojny
światowej

Collectanea Philologica 7, 105-118

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Wanda AMARANTIDOU
(Łódź)

**ADAM TRYBUS JAKO NAUCZYCIEL JĘZYKA ŁACIŃSKIEGO,
ZAŁOŻYCIEL I DZIAŁACZ PIOTRKOWSKIEGO KOŁA
POLSKIEGO TOWARZYSTWA FILOLOGICZNEGO
ORAZ ŻOŁNIERZ – BOHATER DRUGIEJ WOJNY ŚWIATOWEJ**

Na temat tej niezwyklej postaci filologa klasycznego, jaką niewątpliwie był Adam Trybus, napisano już wiele, podkreślając za każdym razem jego działalność jako żołnierza i dowódcy, niepospolitego nauczyciela języka łacińskiego, a także niezłomnego propagatora antyku¹.

Jako piotrkowianka z urodzenia i uczennica A. Trybusa w II Liceum Żeńskim w Piotrkowie Trybunalskim w latach 1959–1963, któremu to profesorowi zawdzięczam swoje zainteresowania filologią klasyczną, z wdzięcznością podjęłam również trud przybliżenia sylwetki mego nauczyciela – niedoścignionego wzoru – przy okazji XCIV Walnego Zgromadzenia Polskiego Towarzystwa Filologicznego w Łodzi.

Adam Trybus, syn Bartłomieja, urodził się 3 sierpnia 1909 r. w Zręcinie (pow. Krosno, woj. rzeszowskie), w rodzinie małorolnego chłopca. Ukończył klasyczne ośmioklasowe Państwowe Gimnazjum w Krośnie, następnie w latach 1929–1934/1935 studiował filologię klasyczną na Uniwersytecie Jagiellońskim u profesorów: Tadeusza Sinki, Leona Sternbacha i Seweryna Hammera. W trakcie trwania studiów w 1933 r. został powołany do odbycia służby wojskowej w zakresie dywizyjnego kursu podchorążych przy 5 Pułku Strzelców Podhalańskich w Przemyślu. Po ukończeniu kursu otrzymał stopień

¹ Najważniejsza literatura na temat życia i działalności mgra Adama Trybusa, majora „Gaja”: I. Kmieciak, *Adam Trybus nie żyje*, „Języki Obce w Szkole” 26/5 (1982), s. 315–316; R. Peska, *Zarys biografii majora Adama Trybusa „Gaja” 1909–1982*, [w:] *Kontra Cichociemnego, czyli Ubecja w potrzasku*, Pabianice 1995, s. 84–99; R. Peska jest również autorem kilku artykułów opublikowanych w prasie łódzkiej „Dziennik Łódzki”, „Nowe życie Pabianic”; J. Starnawski, *Niepospolity dydaktyk języka łacińskiego – Adam Trybus*, „Filomata” 370 (1985), s. 355–364; L. Trybus (syn), *Życiorys majora Adama Trybusa „Gaja” Dowódcy KEDYWU Armii Krajowej Łódź*, Rzeszów 1992 (w maszynopisie); J. Tucholski, *Cichociemni*, Warszawa 1988; idem, *Spadochroniarze*, Warszawa 1991; T. Walichnowski, *W obronie władzy ludowej*, Warszawa 1985.

podporucznika rezerwy Wojska Polskiego. Służbę wojskową pełnił od 15 września 1933 r. do 30 września 1934 r. Następnie w latach 1934–1937 kontynuował studia na Uniwersytecie Jagiellońskim, a w latach 1936–1937 w Studium Pedagogicznym wyróżnił się chlubnie na zajęciach z dydaktyki języków starożytnych.

10 grudnia 1937 r. stanął przed Komisją Egzaminacyjną celem złożenia egzaminów magisterskich na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, uzyskując tytuł magistra filozofii². Tak więc już przed drugą wojną światową miał pełne kwalifikacje nauczyciela języka łacińskiego.

W roku szkolnym 1937/1938 pełnił obowiązki nauczyciela w Miejskim Gimnazjum im. Pawła z Krosna w Krośnie, w następnym zaś roku w Państwowym Gimnazjum i Liceum w Krośnie.

W czasie okupacji niemieckiej brał udział w tajnym nauczaniu w Radomsku od 1 listopada 1942 r. do 10 stycznia 1945 r.

22 października 1946 r. Komisja Egzaminów Państwowych w Poznaniu na nauczycieli szkół średnich stwierdziła, że mgr Adam Trybus ma kwalifikacje zawodowe do nauczania filologii klasycznej (języka łacińskiego, języka greckiego i kultury klasycznej) jako przedmiotu dodatkowego w szkołach średnich ogólnokształcących i seminariach nauczycielskich państwowych i prywatnych w języku wykładowym polskim. Wobec tego otrzymał Dyplom Nauczyciela Szkół Średnich³. Od 1 stycznia 1946 r. do września 1950 r. A. Trybus pracował w Państwowym Gimnazjum i Liceum we Wrocławiu.

Był również kierownikiem Rejonowego Ośrodka Metodyczno-Naukowego filologii klasycznej, gdzie w roku szkolnym 1947/1948 zorganizował trzy konferencje, na których opierając się na lekcjach praktycznych opracowano następujące zagadnienia:

- formy pracy w klasach licealnych humanistycznych,
- nauczanie gramatyki,
- tłumaczenie.

Konferencje były jednodniowe i brali w nich udział nauczyciele języka łacińskiego ze szkół średnich ogólnokształcących we Wrocławiu i z siedmiu szkół najbliższego rejonu miasta Wrocławia. W odniesieniu do nauczania gramatyki podkreślono konieczność selekcji materiału, głównie składniowego, z odrzuceniem tego, bez czego uczeń może zrozumieć tekst, sama zaś metoda ma prowadzić nie tylko do zdobycia wiedzy, ale do rozwijania umysłu ucznia poprzez wyrabianie umiejętności obserwacji i formułowania definicji. Zgodnie ze wskazówkami powyższych konferencji przy lekturze tekstów należy stosować metodę bezpośrednią (syntetyczną), a dopiero, gdy ta zawiedzie, filologiczną (analityczną). Celem konferencji organizowanych we

² L. dypł. 48/37/38 por. Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim.

³ L. 1091 por. Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim.

Wrocławiu pod kierownictwem A. Trybusa było podniesienie poziomu dydaktycznego i metodycznego nauczania języka łacińskiego⁴.

Działalność nauczycielska została przerwana 20 września 1950 r. z powodu aresztowania, a następnie skazania wyrokiem byłego Rejonowego Sądu Wojskowego w Łodzi na 15 lat więzienia za działalność w Armii Krajowej. A. Trybus przebywał w więzieniu we Wronkach, specjalnie przeznaczonym dla więźniów politycznych, do 23 grudnia 1955 r., a więc ponad 5 lat. Obserwowany przez Wrocławski Urząd Bezpieczeństwa został aresztowany podczas podróży służbowej do Jeleniej Góry. W okresie od września 1950 r. do stycznia 1951 r. przebywał w areszcie śledczym Urzędu Bezpieczeństwa w Łodzi. Formalne śledztwo rozpoczęło się w styczniu 1951 r. i trwało do 28 maja. Podczas przesłuchań stosowano brutalne metody znęcania się fizycznego i psychicznego. Kilkakrotnie i przez dłuższy czas przebywał w karcerze. Skazany został na podstawie wyroku z 11 lipca 1951 r. na 15 lat więzienia, 5 lat pozbawienia praw obywatelskich i honorowych oraz przepadek całego mienia⁵. Na rozprawie sądowej w ostatnim słowie A. Trybus powiedział:

Jeden funkcjonariusz Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa w stopniu majora, nazwiska jego nie znam, oświadczył mi, że ja będę ukarany, a to dlatego, iż postępowanie władz państwowych w stosunku do organizacji Armii Krajowej, która mi podlegała w 1945 r., było tylko posunięciem taktycznym, a teraz musimy za to odpowiadać. Podczas śledztwa byłem bity do krwi i dopiero interwencja prokuratora Urbaniaka zmieniła ustosunkowanie się władz śledczych do mej osoby. Proszę o umorzenie sprawy⁶.

W tym samym prawie okresie i w tym samym więzieniu przebywał także mój zmarły ojciec, skazany w 1952 r. za przynależność do nielegalnej organizacji politycznej Armia Wyzwoleńcza (przebywał w więzieniu do maja 1956 r.). Jak bardzo ciężkie było więzienie we Wronkach ze względu na okrutne traktowanie więźniów politycznych, pamiętam ze wspomnień mego ojca, a także z opowiadań profesora, który na lekcjach łaciny w ramach wolnego czasu udzielał nam „lekcji” patriotyzmu, opowiadając o swoich przeżyciach wojennych i powojennych, gdyż „profesor Trybus uczył nas kochać ludzi i kochać Polskę”.

Jak wszyscy więźniowie polityczni tego okresu został całkowicie zrehabilitowany w 1956 r. na mocy decyzji Najwyższego Sądu Wojskowego

⁴ A. Trybus, *Sprawozdanie z działalności Rejonowego Ośrodka Metodyczno-Naukowego filologii klasycznej za rok szkolny 1947/48 we Wrocławiu*, „Paideia” I (1948), s. 70. Por. także J. Horowski, *Dydaktyka języka łacińskiego w 20-leciu Polski Ludowej*, „Języki Obce w Szkole” 10/2 (1966), s. 92–103.

⁵ R. Peska, *op. cit.*, s. 92–93.

⁶ *Ibidem*.

w Warszawie. Od 1 września 1956 r. do 30 września 1970 r., a więc 14 lat, A. Trybus pracował jako nauczyciel języka łacińskiego i angielskiego w II Liceum Żeńskim, które w 1964 r. zmieniło nazwę na II Liceum Ogólnokształcące im. Marii Curie Skłodowskiej w Piotrkowie Trybunalskim.

Jako nauczyciel języka łacińskiego był wymagający, ale mimo to bardzo lubiany przez młodzież. Na kółku klasycznym⁷ w roku szkolnym 1963/1964 podjął inicjatywę uczenia języka starogreckiego. W tej grupie uczennic znalazła się wtedy pisząca te słowa. Druga grupa przerabiała mitologię grecką, głównie legendy o herosach. Ukoronowaniem tej działalności profesora był konkurs – ulubiona forma pracy z uczniami.

A. Trybus interesował się żywo metodyką nauczania języka łacińskiego, poszukując nowych rozwiązań metodycznych w nauczaniu łaciny i w związku z tym przeprowadzał na swych lekcjach różne eksperymenty dydaktyczne.

Z tym miastem, o którego wyzwolenie walczył w czasie drugiej wojny światowej, związał się na dalsze życie aż do śmierci. W latach 1957–1965 był przewodniczącym Zespołu Nauczycieli w Okręgowym Ośrodku Metodycznym Kuratorium Okręgu Szkolnego Łódzkiego. Brał czynny udział w Sekcji Odczytów Pedagogicznych. Napisał 5 odczytów, które zostały nagrodzone przez Wojewódzką Komisję Oceniającą (I i II nagroda) i zakwalifikowane do dalszej oceny przez Centralną Komisję Oceniającą w Warszawie. Ostatni odczyt uzyskał II nagrodę na stopniu centralnym. Za opracowanie i wykonanie tablic graficznych systematyzujących znaczenie przedrostków i przyrostków otrzymał dyplom w 1966 r.⁸

Przez szereg lat był lektorem języka łacińskiego w Studium Nauczycielskim w Piotrkowie Trybunalskim, a w latach 1965–1967 w Studium Języków Obcych Uniwersytetu Łódzkiego w Łodzi. Uczył także dodatkowo języka łacińskiego w Liceum Pielęgniarskim (1960–1965) w Piotrkowie Trybunalskim. Z dniem 31 grudnia 1970 r. przeszedł na emeryturę. Jako emeryt uczył języka angielskiego w Technikum Rolniczym w Bujnach koło Piotrkowa Trybunalskiego oraz na kursach organizowanych przez Naczelną Organizację Techniczną w Piotrkowie Trybunalskim.

Swoją postawę nauczycielską A. Trybus określił dobitnie w ankiecie przeprowadzonej w czasopiśmie „Języki Obce w Szkole” w następujących słowach:

Nauczyciel nie tylko przekazuje wiedzę, ale kształtuje też postawy uczniów, które obejmują między innymi szacunek dla narodowego dziedzictwa kulturalnego,

⁷ A. Trybus, *Z pracy kółka klasycznego przy II LO w Piotrkowie Tryb.*, „Filomata” (1963), s. 187–188.

⁸ Por. Pismo A. Trybusa do Wydziału Oświaty dla pow. piotrkowskiego i m. Piotrkowa z 4 maja 1973 r., Archiwum Państwowe w Piotrkowie Trybunalskim.

krytycyzm i refleksyjność, poszanowanie godności ludzkiej, prawdomówność i rzetelność. Podnoszenie wiedzy uczniów, rozwijanie ich osobowości, budzenie wrażliwości na wartości humanistyczne rzutuje pozytywnie na najbliższe środowisko i na młodszą generację. Nauczyciel, aby dobrze uczyć, musi doskonalić swoje kwalifikacje. Poznaje w ten sposób lepiej swoją specjalność – *docendo discimus* – ucząc uczymy się sami⁹.

Z inicjatywy Trybusa zostało założone Piotrkowskie Koło Polskiego Towarzystwa Filologicznego¹⁰. Sam pomysł inicjatora został zgłoszony 25 października 1961 r. na zebraniu nauczycielskim. Przez Zarząd Główny Koło zostało zatwierdzone 23 listopada 1961 r. W skład Zarządu Koła wchodził: prezes – mgr A. Trybus, sekretarz – mgr Irena Kmiecik, skarbnik – Jadwiga Ludwikowska (do 1971 r.), mgr Zofia Rosenbach (od 1972 r.). Funkcję prezesa Koła pełnił A. Trybus przez 20 lat (do 1982 r.), czyli do swej śmierci¹¹. W momencie założenia liczyło ono 12 członków. Inauguracji działalności Piotrkowskiego Koła PTF towarzyszył odczyt prof. Lidii Winniczuk pt. *Owidiusz i jego znajomi*. W pierwszym roku działalności odbyły się dwa zebrania organizacyjne i jedno naukowe z odczytem prof. L. Winniczuk. Koło prowadziło dwojaką działalność:

- zebrania z odczytami dla członków Koła lub o charakterze popularyzacyjnym dla młodzieży szkolnej,
- konkursy łacińskie, o których A. Trybus zamieszczał artykuły sprawozdawcze w czasopiśmie „Języki Obce w Szkole”¹².

Tradycja organizowania konkursów łacińskich w województwie łódzkim sięga pierwszych lat powojennych. Piotrkowskie Koło PTF podtrzymuje tę tradycję, ograniczając zasięg działania do byłego województwa piotrkowskiego¹³. Konkursy łacińskie były organizowane pod hasłem: *Varietas delectat*.

⁹ Por. *Wypowiedź na temat pracy w zawodzie nauczyciela (nauczycielki)*, „Języki Obce w Szkole” 24/5 (1980), s. 291.

¹⁰ Por. *LIX Sprawozdanie PTF, 9. Sprawozdanie Koła Piotrkowskiego*, „Eos” 53 (1963), s. 415.

¹¹ Por. *Sprawozdanie Koła Piotrkowskiego*, [w:] *Commentarii*, „Eos” (1982/1983), s. 402–403; I. Kmiecik, *20 lat działalności prezesa Adama Trybusa (wspomnienie pośmiertne)*; M. Strycharski, *Adam Trybus, żołnierz, partyzant, cichociemny, komendant Kedywu Okręgu Łódzkiego Armii Krajowej*. W okresie przed grudniem 1981 r. odbyły się dwa zebrania ogólne i zebranie jubileuszowe z okazji 20-lecia Koła.

¹² Por. A. Trybus, *Konkurs leksykalny z języka łacińskiego w województwie łódzkim*, „Języki Obce w Szkole” 4/2 (1960), s. 118–119; idem, *Konkurs ze znajomości terminologii naukowej i technicznej wywodzącej się ze słownictwa łacińskiego i greckiego w woj. łódzkim*, „Języki Obce w Szkole” 8/5 (1964), s. 314–315; T. Simla, A. Trybus, *Konkurs ze znajomości terminów naukowych i technicznych pochodzenia łacińskiego i greckiego w Łodzi i województwie łódzkim*, „Języki Obce w Szkole” 11/1 (1967), s. 62; A. Trybus, *Konkurs łacińskiej poezji śpiewanej i recytacji*, „Języki Obce w Szkole” 21/5 (1977), s. 311–312.

¹³ I. Kmiecik, *Łacińskie konkursy w Piotrkowie Trybunalskim*, [w:] *Sprawozdania*, „Języki Obce w Szkole” 25/1 (1981), s. 252–254. Por. R. Rajską, *Liceum żeńskie w Piotrkowie*

Celem ich było:

- podniesienie poziomu nauki języka łacińskiego,
- ułatwienie młodzieży opanowania gramatyki,
- przyswojenie sobie słownictwa łacińskiego,
- propagowanie znajomości kultury starożytnej,
- poznawanie jej wpływu na współczesność.

W 1964 r. z inicjatywy Zarządu Koła i w porozumieniu z OOM Kuratorium Okręgu Szkolnego Łódzkiego zorganizowano konkurs ze znajomości terminologii naukowej i technicznej w podręcznikach fizyki i zoologii dla klasy X. Konkursem była objęta młodzież klas dziesiątych województwa łódzkiego. W I etapie konkursu brało udział 699 uczniów i uczennic z 16 liceów ogólnokształcących. Do finału zakwalifikowało się 28 uczniów. II etap konkursu odbył się w sali OOM Kuratorium Okręgu Szkolnego Łódzkiego. Należało pisemnie objaśnić 30 terminów, podając etymologię i definicję rzeczową. Przedmiotem konkursu były również terminy greckie i grecko-łacińskie wybrane z zestawu podanego wcześniej do przerobienia. Przykładowy wykaz terminów II etapu konkursu: astronomia, epicentrum, hipocentrum, kation, telegraf, generator, grawitacja, fermenty, laboratorium, membrana, regeneracja itp.

Praca przygotowawcza do tego typu konkursu była nowością w dotychczasowej pracy filologów klasycznych¹⁴.

W 1966 r. odbył się konkurs ze znajomości terminologii naukowej pochodzenia łacińskiego. Konkurs organizowano wspólnie z Kołem Łódzkim PTF i OOM Kuratorium Okręgu Szkolnego Łódzkiego. W następnym roku również we współpracy z OOM zorganizowano konkurs ze znajomości naukowych terminów fizyki i chemii dla klasy X liceum ogólnokształcącego. W I etapie uczestniczyło 1450 uczniów (z Łodzi – 560, z województwa łódzkiego – 890). II etap konkursu, do którego zakwalifikowało się 41 uczniów, odbył się w OOM w Łodzi. Należało pisemnie objaśnić 30 terminów, podając etymologię i definicję rzeczową¹⁵.

W 1970 r. odbył się konkurs dla uczniów klas pierwszych i drugich I LO i II LO. Każdy nauczyciel wybrał temat dla swej szkoły. Dla II LO tematem były zwroty i przysłowia łacińskie. W następnym roku sekcja popularyzacji wiedzy o antyku zorganizowała konkurs ze znajomości łaciny, w którym wzięły udział Licea Ogólnokształcące, Szkoła Pielęgniarska i Studium Nauczycielskie.

W 1972 r. odbył się konkurs na temat: *Wergiliusz na tle epoki*, w którym uczestniczyły cztery szkoły. Dla 20 najlepszych uczniów zorganizowano finał

Trybunalskim, „Filomata” 1959, s. 142–143 (mowa jest o organizowaniu w 1959 r. w ramach pracy kółka klasycznego konkursu ze znajomości mitologii pod opieką mgra A. Trybusa).

¹⁴ A. Trybus, *Konkurs ze znajomości terminologii...*, s. 315.

¹⁵ T. Simla, A. Trybus, *Konkurs ze znajomości terminów...*, s. 62.

konkursu w Piotrkowie. Przygotowano również konkurs na temat starożytnej Grecji i Rzymu. W 1973 r. w związku z 500-leciem urodzin M. Kopernika odbył się konkurs znajomości mitologicznego pochodzenia nazw konstelacji i gwiazd. Oprócz tego uczestnicy mieli przetłumaczyć łatwy tekst łaciński oraz objaśnić formy gramatyczne wyrazów podkreślonych w tekście.

Konkurs z 1974 r. polegał na tłumaczeniu tekstu łacińskiego (dla każdej klasy inny tekst) oraz podaniu objaśnień gramatycznych i odpowiedzi (po polsku) na pytania związane z tekstem

W 1975 r. młodzież z ośmiu szkół uczestniczyła w konkursach z dziedziny mitologii, słownictwa, gramatyki i składni języka łacińskiego oraz wybranych dzieł z literatury łacińskiej i sentencji, a także wiedzy o twórczości i życiu M. Kopernika. W ramach akcji popularyzacyjnej w 1976 r. zorganizowano konkurs ze znajomości języka łacińskiego, w którym wzięło udział 505 osób. W 1977 r. odbył się konkurs łacińskiej poezji śpiewanej i recytacji, w którym uczestniczyło 250 uczniów ze szkół licealnych byłego województwa piotrkowskiego¹⁶. Rok później, czyli w 1978 r., odbył się konkurs rysunkowy na temat: *Życie Rzymian i kultura antyczna*. Jego celem było zachęcenie młodzieży do pogłębiania wiedzy o antyku. W konkursie wzięło udział 6 szkół, wpłynęło 430 prac. W 1980 r. odbył się konkurs ze znajomości wpływu języka łacińskiego na słownictwo polskie. W I etapie uczestniczyli wszyscy uczniowie uczący się języka łacińskiego w byłym województwie piotrkowskim (9 szkół). Do II etapu zakwalifikowano 64 osoby. Jury konkursu wyróżniło 11 prac. Celem konkursu było ułatwienie młodzieży zapamiętania wyrazów łacińskich przez kojarzenie ich z wyrazami polskimi, a przy tym wzbogacenie własnego słownictwa polskiego. Młodzież przygotowująca się do konkursów wdrażała się do samodzielnej pracy ze słownikiem, a także uczyła się naukowej metody pracy i rozumowego ujmowania zjawisk oraz przekonywała się, że znajomość znaczenia etymologicznego danego terminu przyczynia się do gruntownego jego zrozumienia i zapamiętania. Tego rodzaju zajęcia rozszerzają horyzonty myślowe młodzieży i zachęcają również do samokształcenia¹⁷.

Akcja organizowania konkursów podjęta przez Koło Piotrkowskie PTF, za prezesury A. Trybusa, była kontynuowana również w latach następnych¹⁸.

Członkowie Koła realizowali działalność odczytową, wśród nich szczególnie prezes A. Trybus. Jego referaty miały charakter dydaktyczny, a niektóre z nich zostały potem opublikowane w czasopiśmie „Języki Obce w Szkole”. Wśród referatów wygłoszonych przez A. Trybusa były następujące:

¹⁶ A. Trybus, *Konkurs łacińskiej poezji...*, s. 311–312.

¹⁷ T. Simla, A. Trybus, *Konkurs ze znajomości terminów...*, s. 62.

¹⁸ Por. Sprawozdania Koła Piotrkowskiego na Walnych Zgromadzeniach PTF w latach 1983–1994.

- *Problem świadomego i aktywnego nauczania słownictwa łacińskiego,*
- *Treści wychowawcze jęz. łacińskiego na podstawie podręczników licealnych,*
- *Bodźce mobilizujące i hamujące w pracy ucznia,*
- *Praca z młodzieżą w zakresie terminologii naukowej i technicznej w podręcznikach szkolnych,*
- *Nowe wydanie programu języka łacińskiego,*
- *Jak pomagam młodzieży w gruntownym opanowaniu terminów naukowych i technicznych pochodzenia łacińskiego*¹⁹,
- *Przedrostki pochodzenia łacińskiego w języku polskim i językach zachodnioeuropejskich*²⁰,
- *Nowości bibliograficzne,*
- *U progu 500-lecia Mikołaja Kopernika,*
- *Działalność naukowa i obywatelska M. Kopernika,*
- *O rangę nauczania języków obcych w szkole średniej,*
- *Idea olimpijska – od Olimpii do Montrealu,*
- *Aktualność problemów występujących w „Antygonie” i wartości wychowawcze tego dzieła,*
- *Organizacja pracy dydaktyczno-wychowawczej,*
- *Korelacja w nauczaniu języka polskiego i łacińskiego,*
- *Wprowadzenie coniunctivu na lekcjach w szkole średniej*²¹,
- *Jak pomagam młodzieży licealnej w ścisłym rozumieniu zwrotów łacińskich w języku radia, prasy i telewizji*²²,
- *Problem nauczania słownictwa łacińskiego*²³,
- *Jak doskonale swój warsztat pracy.*

Wiele z wymienionych odczytów, zwłaszcza o charakterze metodyczno-naukowym, było oparte na doświadczeniach przeprowadzonych na własnych lekcjach. Takie eksperymentowanie przyczyniło się niewątpliwie do zaktywizowania procesu dydaktycznego.

W 1981 r. odbyło się zebranie jubileuszowe z okazji 20-lecia Piotrkowskiego Koła PTF, na którym prezes A. Trybus wygłosił *Wykład o wykopalis-*

¹⁹ A. Trybus, *Jak pomagam młodzieży licealnej w gruntownym opanowaniu terminów naukowych i technicznych*, „Języki Obce w Szkole” 9/3 (1965), s. 153–158.

²⁰ A. Trybus, *Przedrostki łacińskie i greckie w terminologii naukowej i technicznej*, „Języki Obce w Szkole” 16/4 (1972), s. 219–222.

²¹ A. Trybus, *Nauczanie coniunctivu w klasach humanistycznych*, „Języki Obce w Szkole” 19/5 (1975), s. 277–281.

²² A. Trybus, *Jak pomagam młodzieży w należyтым rozumieniu języka prasy i publicystyki*, „Języki Obce w Szkole” 11/3 (1967), s. 185–187.

²³ A. Trybus, *Kilka uwag o realizowaniu słowotwórstwa na lekcjach języka łacińskiego*, „Języki Obce w Szkole” 8/3 (1964), s. 177. Por. także i d e m, *Czasowniki złożone*, „Języki Obce w Szkole” 3/4 (1959), s. 244–246; i d e m, *Uwagi i propozycje dotyczące tekstów w nauczaniu słownictwa łacińskiego i kulturze antycznej*, „Języki Obce w Szkole” 24/1 (1980), s. 49–51.

*kach pompejańskich połączony z osobistymi wrażeniami z wycieczki do Włoch i spojrzenia na 20-letnią działalność naszego Koła*²⁴.

W czasie gdy A. Trybus był prezesem Koła, zaproszono następujących profesorów jako prelegentów: L. Winniczuk, M. Brożek, T. Błaszczyk, R. Gostkowski, J. Horowski, J. Starnawski.

Koło współpracowało także z OOM przy Kuratorium, zwłaszcza w akcji odczytów pedagogicznych²⁵. Sam prezes A. Trybus napisał, jak wiadomo, pięć odczytów nagrodzonych przez Wojewódzką Komisję Oceniającą i zakwalifikowanych do dalszej oceny przez Centralną Komisję Oceniającą w Warszawie.

W 1968 r. trzech członków Koła wzięło udział w akcji odczytów pedagogicznych. Referaty opracowali i złożyli w Kuratorium Okręgu Łódzkiego²⁶: – mgr W. Adamski, *Integracja w procesie nauczania i wychowania*;

– mgr R. Paś, *Aktywne metody wprowadzania na lekcjach łaciny zapożyczeń łacińskich w języku polskim*;

– mgr A. Trybus, *Jak pomagam młodzieży licealnej w ścisłym rozumieniu zwrotów łacińskich w języku radia, prasy i telewizji*²⁷.

Odczyty powyższe zostały wyróżnione nagrodami przez Jury OOM Kuratorium Okręgu Szkolnego Łódzkiego²⁸. W 1976 r. Kuratorium przyznało mgr I. Kmieciak nagrodę za referat pt. *Nauka łaciny w szkole PRL. Konferencja dla nauczycieli języka łacińskiego*²⁹.

Odczyt pedagogiczny dwóch członków Koła na temat konkursów łacińskich uzyskał trzecią nagrodę na XVII Ogólnopolskim Konkursie Odczytów Pedagogicznych w 1977 r. Staraniem Zarządu Koła wprowadzono nauczanie łaciny w celach eksperymentalnych w klasie VII i VIII jednej z piotrkowskich szkół podstawowych³⁰.

Zorganizowano również *Poranek Wergiliuszowki*, na który złożyły się recytacje fragmentów *Eneidy* i *Bukolik* Wergiliusza. Program przygotowała klasa VIII szkoły podstawowej, ucząca się łaciny w klasie eksperymentalnej pod kierunkiem mgr I. Kmieciak, sekretarza Koła, bardzo zasłużonej prelegentki w Piotrkowskim Kole PTF. I. Kmieciak prowadziła również kółko wiedzy o kulturze antycznej dla uczniów klas V–VIII piotrkowskich szkół

²⁴ Por. przyp. 11.

²⁵ Por. przyp. 8.

²⁶ Por. *LXV Sprawozdanie PTF, 7. Sprawozdanie Koła Piotrkowskiego*, „Eos” 58 (1968), s. 290.

²⁷ Por. A. Trybus, *Jak pomagam młodzieży...*

²⁸ *LXV Sprawozdanie PTF...*

²⁹ Por. *LXXI Sprawozdanie PTF, Sprawozdanie Koła Piotrkowskiego*, „Eos” 64 (1976).

³⁰ Por. *LXXV Sprawozdanie PTF, 6. Sprawozdanie Koła Piotrkowskiego*, „Eos” 68 (1980), s. 183.

podstawowych. Tematem tych zajęć była twórczość Publiusza Owidiusza Nazona i jej wpływ na poezję światową³¹.

W ramach akcji popularyzacyjnej w 1975 r. zorganizowano sekcję piotrkowskiej młodzieży studiującej filologię klasyczną na Uniwersytecie Łódzkim. Jej przewodniczącą została mgr G. Paszkowska, ówczesna studentka II roku filologii klasycznej UŁ. Członkowie sekcji przysłuchiwali się lekcji języka łacińskiego w XI klasie I LO w Piotrkowie. A. Trybus wygłosił wtedy referat pt.: *Wprowadzenie coniunctivu na lekcjach w szkole średniej*. Następnie odbyła się dyskusja na temat różnych form pracy nad tekstem³².

Działalność Piotrkowskiego Koła była wysoko oceniana na Walnych Zgromadzeniach Polskiego Towarzystwa Filologicznego, o czym świadczą nagrody, jakie cztery razy otrzymali członkowie Koła za wyróżniającą się działalność. A. Trybus został dwukrotnie nagrodzony przez Walne Zgromadzenie PTF za działalność organizacyjną i stałą popularyzację łaciny³³.

Prezes Koła działał z wielkim zaangażowaniem, będąc bardzo dobrym organizatorem, który potrafił zjednać członków i zmobilizować ich do aktywności. Niewątpliwie do bliskich współpracowników A. Trybusa należały panie: mgr I. Kmieciak (sekretarz Zarządu) i mgr Z. Rosenbach (skarbnik), i w takim składzie przeważnie Piotrkowskie Koło było reprezentowane na Walnych Zgromadzeniach. Na zawsze pozostaną w mojej pamięci spotkania z tą trójką zasłużonych nauczycieli na Walnych Zgromadzeniach PTF, zwłaszcza w latach 1968–1973.

A. Trybus, jako filolog klasyczny, był cenionym dydaktykiem języka łacińskiego i zasłużonym nauczycielem-humanistą oraz niestrudzonym wychowawcą, społecznikiem i organizatorem, o czym mogą świadczyć następujące słowa pochwały, wyrażone przez K. Allinę³⁴:

Kierownikowi Wojewódzkiego Ogniska Metodycznego służy wydatną pomocą instruktor przedmiotu, kol. A. Trybus, nauczyciel II LO w Piotrkowie Trybunalskim, w opracowywaniu szczegółowych planów zajęć na konferencjach języka łacińskiego i podejmując się referowania wielu ważnych zagadnień. [...] O podręczniku *Schola Latina* wypowiedział się również kol. A. Trybus. Stwierdza on, że *Schola Latina* obejmuje słownictwo i gramatykę według nowego programu tzn. *part. perf. pass.* i czasy złożone. Również i on zauważa, że podręcznik ten jest bogatszy w treści od *Elementa Latina*, toteż budzi większe zainteresowanie

³¹ Por. LXXVIII Sprawozdanie PTF, 6. Sprawozdanie Koła Piotrkowskiego, „Eos” 71 (1983), s. 154. Zob. także LXXXVI Sprawozdanie PTF, 7. Sprawozdanie Koła Piotrkowskiego, „Eos” 72 (1981), s. 441.

³² Por. LXXII Sprawozdanie PTF, Sprawozdanie Koła Piotrkowskiego, „Eos” 65 (1977), s. 374–375.

³³ Por. I. Kmieciak, *Adam Trybus nie żyje...*, s. 316.

³⁴ K. Allina, *Konferencje nauczycieli języka łacińskiego w województwie łódzkim*, „Języki Obce w Szkole” 3/4 (1959), s. 259–261.

młodzieży [...]. W końcu kol. A. Trybus stwierdza, że podręcznik ten będzie można przerobić w całości przy siatce obowiązującej, tj. 3 godziny tygodniowo i proponuje następujący rozkład materiału w klasie VIII, opierając się na podręczniku *Schola Latina*:

I	okres	–	do	czytanki	17	włącznie,	7
II	”	–	”	”	29	”	”
III	”	–	”	”	40	”	”
IV	”	–	do	końca	35.		

A. Trybus to także wybitny żołnierz – bohater kampanii hitlerowskiej. Druga wojna światowa zastała go w 2 Pułku Strzelców Podhalańskich w Sanoku, gdzie został powołany w sierpniu 1939 r. na ćwiczenia. W tej formacji bierze udział w kampanii wrześniowej 1939 r. W wyniku ciężkiego boju i dużych strat walcząca formacja została rozwiązana. Nieznana bliżej liczba żołnierzy (wśród nich podporucznik rezerwy A. Trybus) udała się do Drohobycza i 21 września przekroczyła granicę węgierską. 25 września 1939 r. zostaje internowany na Węgrzech (obóz w Komaron), skąd uciekł w lutym 1940 r., udając się do Budapesztu przy pomocy zaufanych Węgrów, od których otrzymał ubranie cywilne. Zgłosił się do Konsulatu Polskiego i po kilku dniach wraz z grupą oficerów przekroczył granicę Węgier i Jugosławii. Ukrywał się wspierany przez Chorwatów. Dotarł do Zagrzebia, a następnie do portu w Splicie. Ucieczka ta, pełna bardzo niebezpiecznych sytuacji, udała się dzięki pomocy Chorwatów. W końcu marca 1940 r. na statku „Warszawa” Adam Trybus dociera do Francji, gdzie generał Władysław Sikorski tworzył Armię Polską. Najpierw przebywał w obozie pod Marsylią, potem w Vichy. W kwietniu przeniesiony do Bretanii otrzymuje przydział do Legii Oficerskiej. Skierowany został do ośrodka szkolenia artylerii pod Paryżem a potem na południe Francji. 25 czerwca 1940 r. wraz z lotnikami przedostaje się statkiem do Anglii, gdzie służył najpierw w 3 Brygadzie Kadrowej Strzelców, potem w Batalionie Strzelców Podhalańskich, a na przełomie lata i jesieni 1941 r., po ukończeniu kursu spadochronowego, zostaje przydzielony do Samodzielnej Brygady Spadochronowej. Wiosną 1942 r. wyraża zgodę na służbę w okupowanej Polsce. Przechodzi intensywne szkolenie dywersyjne w zakresie sabotażu gospodarczego, wywiadu i zakładania min. Ostatecznie zostaje zakwalifikowany do służby w Armii Podziemnej w Polsce. Podporządkowany Oddziałowi Szóstemu Naczelnego Wodza składa przysięgę 24 sierpnia 1942 r.³⁶

W ramach operacji lotniczej pod kryptonimem „Chisel” w nocy z 1/2 października 1942 r. zostaje przerzucony do kraju wraz z trzema innymi oficerami. Nad Bałtykiem samolot został ostrzelany przez myśliwce

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ R. Peska, *op. cit.*, s. 89.

niemieckie. Udany zrzut przyjęła placówka odbiorcza Armii Krajowej „Rak” we wsi Cyganki, położonej o 11 km na południe od Siedlec. Po wylądowaniu A. Trybus przekazuje pas z pieniędzmi dowódcy placówki „Rak”. Następnego dnia pociągiem z Siedlec dociera do Warszawy na punkt kontaktowy na Placu Zbawiciela. Stąd łączniczka zaprowadziła go do mieszkania konspiracyjnego na Żoliborzu. Po prawie dwóch tygodniach aklimatyzacji otrzymał przydział do Armii Krajowej Łódź, gdzie przybywa na początku grudnia 1942 r. Następnie A. Trybus, jako dowódca Kedywu, zostaje skierowany na teren Piotrkowa Trybunalskiego. W styczniu 1943 r. zostaje mianowany szefem Kedywu Armii Krajowej Łódź. W tym czasie przyjmuje kolejno pseudonimy: „Mścistałw”, „Ogrodnik” i „Gaj”³⁷.

Począwszy od lipca 1943 r. organizuje i kieruje do walki kolejne oddziały partyzanckie:

- I Oddział Partyzancki „Wicher” – lipiec 1943,
- II Oddział Partyzancki „Burza” – marzec 1944,
- III Oddział Partyzancki „Grom” – luty 1944,
- IV Oddział Partyzancki „Błyskawica” – marzec 1944,
- V Oddział Partyzancki „Zryw” – kwiecień 1944,
- VI Oddział Partyzancki „Sam” – lipiec 1944 r.

Połączone siły Łódzkiego Kedywu liczą łącznie 900 ludzi. Jest to wspólny sukces organizacyjny „Gaja”. W tym czasie Kedyw przeprowadza ok. 350 akcji sabotażowych, dywersyjnych, likwidacyjnych i walk partyzanckich, w tym co najmniej 30 poważnych akcji bojowych. 11 listopada 1943 r. A. Trybus zostaje awansowany do stopnia kapitana. W połowie 1944 r. powstaje 25 Pułk Partyzancki Armii Krajowej Ziemi Piotrkowsko-Opoczyńskiej na bazie wcześniej utworzonych oddziałów partyzanckich. Rozwiązanie Pułku nastąpiło w listopadzie 1944 r. Latem 1944 r. A. Trybus przechodzi do bazy obwodu „Węzeł” (Koluszki–Brzeziny), gdzie obejmuje dowództwo oddziałów liniowych. Z dniem 1 listopada 1944 r. „Gaj” obejmuje kierownictwo Inspektoratu Łódzkiego AK. Czas między 15 grudnia 1944 r. a 15 stycznia 1945 r. jest wypełniony organizowaniem i przygotowaniem walk podziemia z wycofującymi się oddziałami niemieckimi. W styczniu 1945 r. już jako major (awans 1 stycznia 1945 r.) odebrał ostatni rozkaz komendanta głównego AK – gen. Leopolda Okulickiego (pseudonim „Niedźwiadek”) o rozwiązaniu Armii Krajowej. W następnych miesiącach ukrywał się, chroniąc swych podkomendnych przed sowieckimi aresztowaniami³⁸.

Po wkroczeniu 19 stycznia 1945 r. na tereny łódzkie oddziałów Armii Czerwonej „Gaj” przebywa na terenie Piotrkowa Trybunalskiego, gdzie stopniowo modyfikuje swoją działalność. Trwa to do lutego 1945 r.

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ L. Trybus, *op. cit.*

11 czerwca 1945 r. mjr „Gaj” podjął decyzję w sprawie odbicia uwięzionych akowców w Urzędzie Bezpieczeństwa w Pabianicach. Atak nastąpił w godzinach wieczornych, bez jednego wystrzału zostają uwolnieni wszyscy akowcy, a opróżnione cele wypełniają schwytni ubecy. Zarządzony pościg okazał się bezskuteczny – napastnicy rozplynęli się w ciemnościach nocy. Urząd Bezpieczeństwa został skompromitowany.

19 lipca została podpisana umowa zawarta pomiędzy ówczesnym premierem Tymczasowego Rządu Jedności Narodowej, Edwardem Osóbką-Morawskim a „Gajem”. W okresie lipiec–sierpień struktura Armii Krajowej zostaje ujawniona i zlikwidowana. Na mocy decyzji premiera A. Trybus otrzymał skierowanie do pracy w szkolnictwie.

W grudniu 1945 r. A. Trybus wraz z żoną przenosi się do Wrocławia, gdzie, jak wiadomo, będzie profesorem I Gimnazjum i Liceum, instruktorem metodyki w Kuratorium Okręgu Szkolnego oraz nauczycielem greki i łaciny w Seminarium Duchownym.

Adam Trybus – mjr „Gaj”, to organizator kombatanckiego środowiska AK, w którym był po dowódcy Okręgu – gen. Michale Stępkowskim (pseudonim „Tata”), drugą postacią jako dowódca Kedywu. Doprowadził do wmurowania tablic pamiątkowych w kościołach w rejonach walk partyzantów AK, organizował msze rocznicowe i spotkania. Był inicjatorem powstania Sali Pamięci Żołnierzy Okręgu AK Łódź w piotrkowskim klasztorze oo. Bernardynów. Sala istnieje już prawie 17 lat, jako lokalne Muzeum AK-owskie (prawdopodobnie jedyne w kraju). W Warszawskim Kole Cichociemnych przewodniczył Komisji Historycznej³⁹.

Nieuleczalna choroba sprawiła, że A. Trybus, mjr „Gaj”, odszedł od nas na zawsze 4 lipca 1982 r. Pochowany został na Cmentarzu Starym w Piotrkowie Trybunalskim. Jego pogrzeb w okresie stanu wojennego przekształcił się w wielką patriotyczną manifestację solidarności. Odszedł człowiek, którego bardzo trudno będzie zastąpić. „Pozostanie w pamięci byłych żołnierzy podziemia jako wzór oficera Polaka, w pamięci uczniów jako umiłowany Wychowawca, w pamięci kolegów jako Człowiek skromny, który uosabiał najlepsze cechy polskiego narodu” – tymi słowami zakończyła swój artykuł I. Kmieciak⁴⁰, bliska koleżanka w pracy szkolnej i działalności społecznej w Piotrkowskim Kole PTF.

Za walkę z hitlerowskim okupantem mgr A. Trybus został odznaczony uchwałą Rady Państwa z 19 sierpnia 1961 r. Krzyżem Srebrnym Orderu Virtuti Militari, trzykrotnie Krzyżem Walecznych, Złotym Krzyżem z Mieczami, Krzyżem Partyzanckim, Medalem Zwycięstwa i Wolności, Odznaką Grunwaldzką, Medalem Wojska, Krzyżem Armii Krajowej i in.⁴¹

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ I. Kmieciak, *op. cit.*, s. 316.

⁴¹ Por. przyp. 8.

Wanda AMARANTIDOU

**DE ADAMI TRYBUS LINGVAE LATINAE MAGISTRO ET SOCIETATIS PHILOLOGAE
POLONORUM PETRICOVIAE CONDITORE ET PRAESIDE ATQUE DE MILITE-VIRO
FORTISSIMO TEMPORE BELLII UNIVERSI SECUNDI**

(Argumentum)

In dissertatiunculae meae initio de Adamo Trybus vita eruditioneque narratur. Post secundum bellum mundanum Adamus Trybus Petricoviam venit, ubi usque ad summam senectutem et mortem habitavit. Hic quoque sepultus est. In Lyceo, quod numerum secundum habuit, linguae Latinae magistri operibus fungebatur. Hoc Lyceum frequentavi et eius discipula fui. Adamus Trybus Societas Polonae Philologorum praeclarus Praeses fuit. Tum in Societate Polona Philologorum Petricoviae multi professores et alii egregii philologi orationes habebant. In dissertatiunculae meae parte ultima de fortissimis actionibus militaribus Adami Trybus secundi belli universi tempore in Polonia, Britannia Francogalliaque gestis narratur.